

Dr MORIC LEVI: »SEFARDI U BOSNI«

Zaista je srećna i hvale vredna zamisao našeg Saveza da svoju kulturnu delatnost proširi i na izdavanje važnih dela iz naše kulturne baštine. Među ova sigurno spada i knjiga rabina Bosne i Hercegovine, pokojnog dra Morica Levija *Die Sephardim in Bosnien*, koja je objavljena na nemačkom jeziku 1911. godine u Sarajevu, a posle više od jedne decenije i na srpskohrvatskom jeziku, i to u nastavcima, u stupcima sarajevskog nedeljnog lista »Židovska svijest«.

Takve monografije spadaju uglavnom u stručnu literaturu. Međutim, sa ovom knjigom stvar stoji drukčije. Veoma zanimljiva građa o sefardima kroz četiri veka njihovog boravka u Bosni, prošarana je i podacima koji ponekad, bar delimično, bar kod mene, bude asocijacije na knjigu Šaloma Alejhema, *Marifebad*, kojoj je autor dao ovaj podnaslov: »Ne roman, već poslastica u 49 pisama i 47 telegrama«. Ja bih mestimično ovoj knjizi dao podnaslov »Monografija sa poslasticama«.

Uvek se nađu takve »poslastice« kad se priča kako je bilo i kako se živelo u tim starim vremenima. Našao ih je i naš autor i njima dao mnogo sočnosti knjizi, ne krnjeći nimalo naučnu vrednost svoga dela. Tako u njemu nalazimo podatak da su u ono vreme »Turkinje nosile visoke, žute čizme, čilike, dočim su Židovke smjele nositi samo crnu obuću. Nošenje žutih čilika bijaše odlično, moderno, pa tko će Židovkama zamjeriti da — iako skriveno — također nose žute čizme!«

»To međutim nije izbjeglo budnom oku oblasti, premda su noge bile prikri-vene dugim gornjim odijelom. Oblast je u tom pogledu bila stroga, pa nije čudo što se često uticalo pomirbenim sredstvima. O tome nalazimo u godišnjim računima *pinaksa* (knjige blagajne) slijedeće bilješke...«. (Sada autor citira jednu stavku koja se kroz ceo niz godina — od 1754. do 1804 — u raznim varijacijama, provlači kroz blagajničke izveštaje): »Toliko i toliko groša plaćeno... kape-tanu straže... kadlji... agi... buljukbaši... da ne pazi na obuću žena...«

Meni, naravno, tu najviše imponira što je Opština to pitanje smatrala kao opštu stvar, te nije prepuštala da se naše sirote pramajke same snalaze u takvoj nevolji. A volim i to što su naši pradjedovi (bar oni iz Sarajeva) bili kavaljeri, a ne kao mi danas. Jer naš Savez sigurno ne bi ni prstom makao da se pomogne našim sirotim devojkama ako bi im — sačuvaj bože! — vlasti zabranile da nose mini-suknje.

I tako, eto. Ima tih poslastica u ovoj knjizi. Pomenuću, primera radi, ferman iz godine 1794, kojim sultan dozvoljava Jevrejima obnovu izgorele sinagoge. Makar samo početak:

»Kadlji nad kadljama, neka ti Bog umnoži znanje, i vi, dostojanstvenici i upravnici, neka vam Bog poveća čast vašu!«... Umeo je, vidite, taj sultan da govori sa tim svojim kadljama i dostojnicima, da govori očinski i toplo, a ja sam se u svom leskovačkom detinjstvu užasavao ledene svireposti same te reči *ferman*... Pa pošto je tu svaka reč melem duši, nije čudo što se sa obnovom oteglo do 1813, posle jednog još milozvučnijeg fermana, u kojem sultan ovako tetoše svoje službenike:

»Moj opunomoćeni veliki muširm, mudri upravniče državnih poslova, oštro-
umni državniče i izvršitelju narodnih želja i potreba, moj bosanski namjesniče i
valija *Ali paša*, neka te Bog uzdrži na Tvojoj visini! I vi učeni kadija, ures i vrelo
učenosti i moćni stupovi uzvišenog šerijata. Ti bosanski kadijo i vi, ugledni gra-
đani, kad vam ovaj moj carski ferman prispije, primite slijedeće na znanja...«:

I tako, eto. I sada mi znamo kako je nastala reč — »pusto tursko« ...

Već te »poslastice« čitalac nalazi i gde im se najmanje nada. Ja ću po-
menuti i ovu u vezi sa podizanjem tzv. »Čifutane«, jevrejskog geta u Sarajevu,
negde oko 1580. godine:

»... Nakog zrelog promišljanja i dugog dogovaranja zaključio je paša da
udovolji želji muslimana i odijeli doseljene Židove. Ali da Židovima ne slomi srca
(sic!), dade sagraditi jedan veliki han... uz uvjet da imadu plaćati stalnu godi-
šnju kiriju.«

Međutim, paša je malo zatim umro, te započeta gradnja bude obustavljena
i jedan deo Židova ostade bez skrovišta. Pa pošto nisu mogli stanovati na otvo-
renom polju, neki podoše u tuđinu. Iseljenik N. N., na primer, nastanio se u Du-
brovniku. No Bog je nadahnuo novog pašu da započetu gradnju dovrši. A kad je
pomenuti N. N. to saznao, poručio je Sarajlijama da »i on ima pravo na zgradu
i... da je pripravan platiti kiriju koja na njega otpada... jer njegovo pravo ne
gubi valjanost bez obzira na to što je grad napustio«.

Tako je tu došlo i do parnice. A mi sada možemo da nagađamo kakve
li su prilike bile u toj »Čifutani«, kad je pravo na stan u njoj bilo vredno jedne
parnice. A biće da nisu bile ni tako loše, pošto ju je onaj paša gradio »da Žido-
vima ne slomi srce«, kako je to gore rečeno.

Ja insistiram na tim »poslasticama« ne zato što bi to bilo najvrednije u
toj knjizi, nego zato što i one ukazuju sa kakvom je prilježnošću i majstorskim
ukusom delo pisano. A vi, dragi moji sunarodnici, i vi koji to niste, kupite i
čitajte ovu lepu knjigu. Nemojte posle pričati kako niste znali...